

Туманянц А.Р.,
доцент кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, доцент
*(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ
ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ)
ДІЙ**

Актуальність проблем, пов'язаних із забезпеченням прав та законних інтересів учасників кримінального провадження при проведенні слідчих (розшукових) дій обумовлюється їх особливим призначення, а саме тим, що вони спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих

доказів у конкретному кримінальному провадженні, обмежують (у випадках і в порядку, передбаченому законом,) конституційні права та свободи особи.

Проведення слідчих (розшукових) дій пов'язане, насамперед, з можливим обмеженням таких конституційних права особи, як право на життя, на повагу до людської гідності, на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла, невтручання в особисте і сімейне життя тощо.

Гарантії прав особи виконують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймні мінімізації професійних помилок з боку органів розслідування та правосуддя щодо громадянина [1, с. 156-160]. На думку Л. Лобойка, гарантії прав та інтересів особи разом із гарантіями ефективної діяльності органів, які ведуть кримінальний процес, у своїй сукупності утворюють засоби ефективного функціонування кримінального процесу в цілому [2, с. 38-39]. У спеціальній юридичній літературі під забезпеченням прав учасників кримінального процесу при провадженні слідчих дій розуміється сукупність правових засобів і способів, що визначають мету конкретної слідчої дії, яка не суперечить призначенню кримінального процесу загалом, що являють собою єдину, систему регламентації правового статусу того чи іншого учасника слідчої дії [3, с. 78].

Гарантіями дотримання прав та законних інтересів особи при проведенні слідчих (розшукових) дій служать законність та обґрунтованість їх проведення. У цьому контексті звертає увагу чинна редакція ст. 233 КПК. Так, згідно зі ч. 1 ст. 233 КПК передбачено, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених частиною третьою цієї статті. А саме, слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Отже, КПК так само, як і Конституція України, передбачає лише дві підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи без її згоди та без ухвали слідчого судді або суду. При цьому, науковці слушно звертають увагу на недосконалість редакції ст. 233 КПК. Так, І.В. Гловюк, відзначаючись стосовно питання, чи є добровільна згода особи, яка володіє житлом, підставою винятково для проникнення, наголошує на відсутності однакового правозастосування, оскільки одні суди заперечують значення добровільної згоди особи як достатньої підстави для проведення у житлі чи іншому володінні особи слідчих (розшукових) дій, інші – визнають за можливе проведення огляду місця події [4, с. 216].

У своєму дисертаційному дослідженні І.В. Вегера-Іжевська абсолютно правильно аргументує необхідність зміни порядку розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про проведення обшуку в невідкладних випадках, коли слідча дія була проведена до постановлення ухвали слідчого

судді (ч.3 ст.233 КПК). У таких випадках, на думку автора, про розгляд клопотання доцільно повідомляти особу, в житлі чи іншому володінні якої було проведено обшук, яка може брати участь в розгляді клопотання і у такий спосіб захистити свої права та інтереси [5, с. 6-7].

Однією із умов правомірності слідчої (розшукової) дії є законодавча вимога, що вона може бути проведена після внесення відомостей до ЄРДР, крім огляду місця події, який у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР. Відповідно до ч. 2 ст. 237 КПК огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто за ухвалою слідчого судді. Отже виникає питання чи може бути проведений невідкладний огляд місця події, коли таким є житло чи інше володіння особи? Однозначної відповіді ні КПК, ні судова практика не дають. Так, Друга судова палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду розглянула у судовому засіданні кримінальне провадження, за обвинуваченням ОСОБА_1, у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК, за її касаційною скаргою на вирок Голосіївського районного суду м. Києва від 7 червня 2017 р. та ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 6 вересня 2017 р., та відмовила в задоволенні скарги, навівши у своїй постанові від 1 лютого 2018р. такі аргументи. Як вбачається зі змісту касаційної скарги, ОСОБА_1 ставить питання про скасування постановлених судових рішень та призначення нового розгляду в суді першої інстанції у зв'язку із істотними порушеннями кримінального процесуального закону, при цьому, зокрема, вказуючи, що відповідно до ч. 3 ст. 233 КПК слідчим суддею не було надано дозволу на проведення обшуку, огляду місця події, тому вважає слідчу дію незаконною, а зібрані докази недопустимими. Колегія суддів вважає, що доводи засудженого про те, що протокол огляду місця події є неналежним та недопустимим доказом, оскільки не було дозволу суду на огляд житла, є неспроможними. Ця слідча дія проведена у відповідності до вимог закону, оскільки проводився огляд місця події, тобто огляд місця вчинення злочину, а не огляд житла, як на це вказує ОСОБА_1[6].

В іншому випадку, ухвалою ВССУ від 21 жовтня 2015р. було відмовлено в задоволенні касаційної скарги прокурора, а ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 02 квітня 2015 року, якою скасовано вирок щодо ОСОБА_2 і кримінальне провадження закрито на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із невстановленням достатніх доказів для доведення його винуватості, – було залишено без зміни. Мотивуючи своє рішення, колегія суддів зазначила, що апеляційний суд обґрунтовано відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК визнав недопустимими доказами протокол огляду місця події від 07 вересня 2013 року та інші докази, які були покладені в основу обвинувального вироку місцевого суду щодо ОСОБА_2, оскільки огляд житла ОСОБА_2, у ході якого було вилучено наркотичні засоби, проведено без дозволу слідчого судді. Посилання прокурора на можливість проведення огляду за згодою власника житла згідно з положеннями ч. 1 ст. 233 КПК є безпідставним, оскільки ця норма закону не регламентує проведення огляду житла, а встановлює винятки із загального

правила (недоторканність житла та іншого володіння особи) - можливість проникнення в житло тільки на підставі ухвали слідчого судді чи за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або у невідкладних випадках, зазначених у ч. 3 ст. 233 КПК [7].

Висловлюючи власне бачення, констатуємо, що ми вважаємо неприпустимою аргументацію в обох судових рішеннях. Вирішення поставленої проблеми, на наш погляд, лежить у площині законодавчого врегулювання, а саме шляхом внесення змін до КПК. Думається, що оскільки ст. 214 КПК допускається проведення огляду місці події до внесення відомостей до ЄРДР, а в окремих випадках житло особи і є місцем вчинення кримінального правопорушення, то, у невідкладних випадках і огляд житла, яке є місцем події, може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР. Надалі, після здійснення таких дій, як правильно зауважують окремі вчені, з метою забезпечення гарантованого Конституцією України права на недоторканність житла, прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язані невідкладно повідомити слідчого суддю про проведення слідчої (розшукової) дії з метою перевірки її законності. Слідчий суддя, перевіряючи законність проведеної слідчої (розшукової) дії, постановляє ухвалу про її законність або незаконність. У разі, якщо слідчий суддя визнає проведення слідчої (розшукової) дії незаконним, всі докази, отримані в ході такої слідчої дії, повинні визнаватися недопустимими.

Література:

1. Хорт І.В. Гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження: сучасний стан і перспективи гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження: сучасний стан і перспективи. Юридичний вісник .2013.2(27) .С. 156-160.

2. Лобойко Л.М. Методи кримінально-процесуального права: Монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т. внутр. справ, 2006. 352с. С. 38-39.

3. Гурдин С. В. Обеспечения прав участников уголовного процесса при производстве следственных действий. Вестник экономической безопасности. 2016. №5. С.76-78 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obespecheniya-prav-uchastnikov-ugolovnogo-protsessa-pri-proizvodstve-sledstvennyh-deystviy>.

4. Гловюк І. В. Стаття 233 КПК України: питання практичної реалізації. Молодий вчений. 2015. №2 (17). С. 216–218.

5. Вегера – Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Харків, 2018.22с.

6. Постанова Верховного Суду від 01 лютого 2018р., судова справа № 752/17016/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72044311>

7. Ухвала Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ від 21 жовтня 2015р, судова справа 5-1944км15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52933925>.